

Column: “Versnippering heeft ook democratische functie”

Op 11 februari jongstleden vond er in de Rode Hoed een debat plaats in de reeks ‘de Volkskrant op zondag’. Thema: politieke nieuwkomers over segregatie. Peter Kanne, politiek onderzoeker bij I&O Research, verzorgde een inleiding. Hieronder een verkorte, bewerkte versie.

Iedereen een minderheid; voor elke minderheid een partij

De toename van het aantal partijen in gemeenteraden maakt het misschien lastiger te komen tot stabiele colleges, maar dit heeft een democratische functie. Kiezers van de nieuwe partijen voelen zich door de oude partijen slecht gehoord. Ze oordelen negatiever over het functioneren van de democratie. Echter, als ze ook lokaal kunnen stemmen op partijen als de PVV, FvD, DENK, 50 Plus of PvdD neemt die ontevredenheid af. Partijen als PvdA, D66 of GroenLinks zouden deze nieuwe partijen niet op voorhand moeten uitsluiten. En bestuurspartijen CDA, VVD en PvdA moeten in elk geval niet die nieuwe partijen of afsplitsingen de schuld geven van de versnippering. Ze moeten de schuld daarvan in de eerste plaats bij zichzelf zoeken.

Freek de Jonge zei ooit: iedereen hoort tegenwoordig wel bij een minderheid. Nou ja, een heel klein groepje misschien niet, maar ... dat is echt een minderheid.

Zo is het ook vandaag, en voor elke minderheid een partij. Is dat erg? Is het erg dat we de komende zes weken getuige zijn van een strijd tussen politieke partijen die elk vanuit het belang van hun specifieke achterbannetje proberen een kiezerstaartpuntje aan hun vork te prikken? Ja en nee. Ik heb twee stellingen:

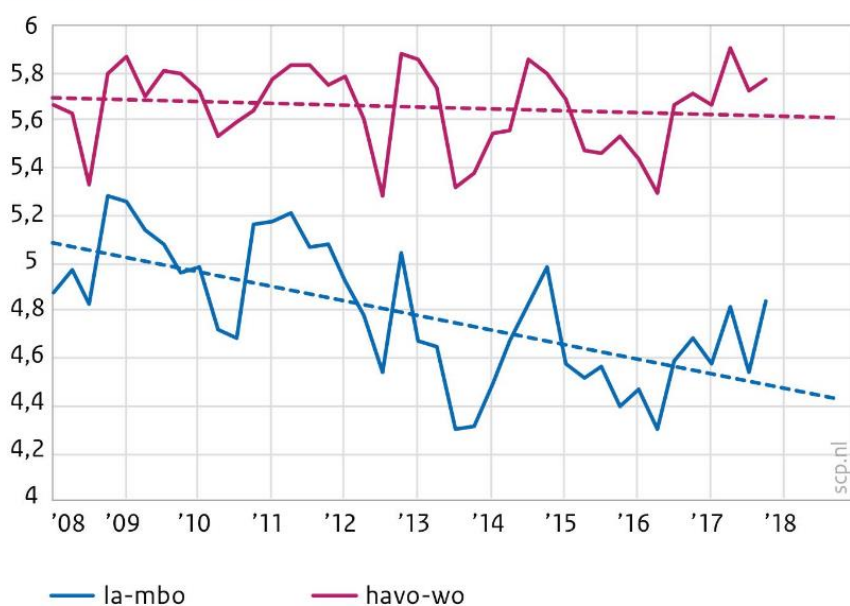
1. De toetreding van partijen als PVV, FvD, 50 Plus en DENK is goed voor de lokale democratie
2. De toetreding van partijen als PVV, FvD, 50 Plus en DENK is slecht voor de lokale democratie

Beide stellingen zijn waar. Ik zal ze nader toelichten en onderbouwen.

1. De toetreding van nieuwe partijen is goed voor de lokale democratie

We horen veel over boze, teleurgestelde kiezers. Trump en de Brexit hebben er hun overwinning aan te danken, de PVV gedijde er lange tijd op. Deze kiezers voelen zich niet gehoord door de oude bestuurspartijen en hebben het gevoel dat ze geen invloed hebben op het land- of stadsbestuur. Toch is driekwart tot 80 procent van alle kiezers tevreden met de manier waarop onze democratie functioneert en dit is – volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau – niet dalende, maar zelfs licht stijgende. Wat wel zorgelijk is: het politiek vertrouwen onder lager opgeleiden is veel lager dan van hoger opgeleiden. En dat is dalende.

politiek vertrouwen

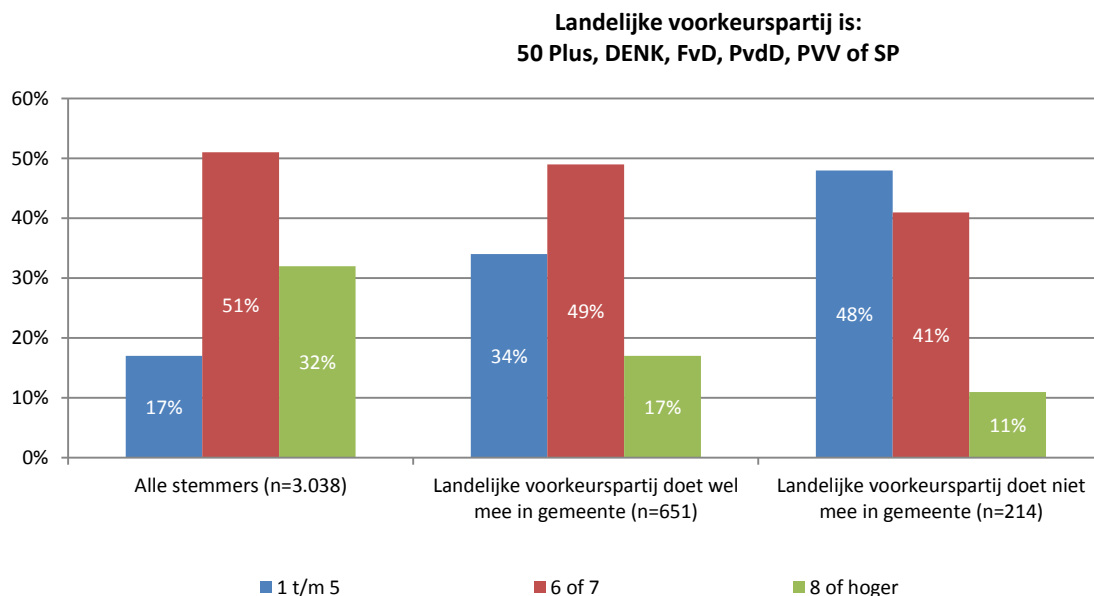
Bron: SCP

Dat het vertrouwen in de democratie nog relatief hoog is, is grotendeels te danken aan ons open kiesstelsel, waar nieuwe partijen vrij eenvoudig kunnen toetreden tot Tweede Kamer of gemeenteraad. Er is geen kiesdrempel. Met 2,2% van de stemmen zit je in de gemeenteraad van Amsterdam. Door partijen als de PVV, de SP, 50 Plus, Leefbaar in Rotterdam of de Groep de Mos in Den Haag voelen lager opgeleiden zich wel gehoord¹. Partijen als DENK, Bij1, Nida of de Islam Democraten bedienen migranten – in hun ogen – beter dan PvdA of CDA. Een caleidoscoop aan lokale partijen voelt het lokale sentiment beter aan dan de landelijke partijen. In 2014 haalden ze samen bijna dertig procent van de stemmen en in maart zullen ze – volgens onze laatste [peiling](#) verder doorgroeien.

Doordat er voor elke deelgroep wel een partij is, zullen de meeste kiezers ergens onderdak vinden en neemt hun teleurstelling bij de verkiezingen – in eerste instantie – niet verder toe of zelfs af. In ons laatste onderzoek hebben we geprobeerd te achterhalen of dat ook in 2018 zo is. Veel kiezers die landelijk stemmen op FvD, PVV, 50 Plus, PvdD, SP of Denk zouden dat ook lokaal willen, maar kunnen dat niet. Dit zijn de kiezers die het meest teleurgesteld zijn in de politiek. Waar van *alle* kiezers twintig procent *de manier waarop de democratie werkt in Nederland* een onvoldoende geeft – één op de vijf – ligt dat onder de kiezers van FvD, PVV, 50 Plus, PvdD, SP en Denk samen rond de dertig procent. Maar onder degenen die bij de gemeenteraadsverkiezingen *niet* op één van deze partijen kunnen stemmen is dat bijna vijftig procent (48%).

¹ FvD spreekt middelbaar (8%) opgeleiden iets meer dan gemiddeld aan, daarna hoger (6%) en lager opgeleiden (4%) (gemiddeld: 6% eind 2017)

Rapportcijfer voor werking democratie in Nederland, naar wel of geen deelname voorkeurspartij in gemeente.
Hoe tevreden bent u met de manier waarop de democratie werkt in Nederland? Kunt u dit aangeven op een schaal van 1 tot 10? (Basis: geeft aan te gaan stemmen bij de GR-verkiezingen)

Bron: I&O Research, februari 2018

2. De toetreding van nieuwe partijen is slecht voor de lokale democratie

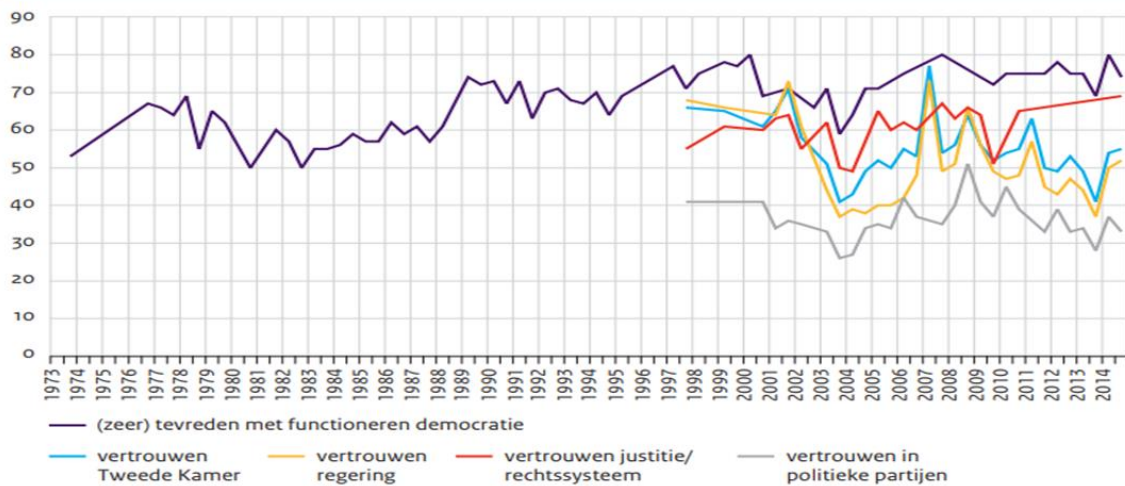
Wel zien we versnippering en nivellering: de voorheen grote partijen – CDA, VVD en PvdA – worden steeds kleiner en er komen meer politieke partijen in de gemeenteraden. Met als gevolg dat er drie, vier of – zoals in Den Haag – zelfs vijf partijen nodig zijn om een college te vormen. In [Trouw](#) lezen we afgelopen week dat burgemeesters in vertwijfeling uitroepen dat gemeenten onbestuurbaar raken. (Burgemeesters overigens, die bijna altijd afkomstig zijn van CDA, VVD of PvdA).

Daarmee zijn we bij de tweede stelling: De toetreding van nieuwe partijen is slecht voor de lokale democratie. Het toenemend aantal partijen in de gemeenteraad heeft inderdaad een keerzijde. Partijen die met elkaar een college vormen, moeten flink water bij de wijn doen en daarmee neemt de teleurstelling bij de achterban van sommige coalitiepartijen toe. Om nog maar niet te spreken van de woede die kiezers van partijen voelen die worden uitgesloten van collegedeelname. In Amsterdam sluiten D66, GroenLinks en PvdA het Forum voor Democratie uit. In Den Haag gebeurt dat met de Groep de Mos. In Rotterdam - door D66 - met Leefbaar. Een zwaktebod. Nog voor het verkiezingspel goed en wel begonnen is, zeggen de grote jongens op het schoolplein dat de kleine jongens niet mee mogen spelen. Je kunt dat een tijdje volhouden, tot de kleine jongens groot genoeg zijn om de rest uit te sluiten.

Polarisatiepolitiek – zoals we nu in Amsterdam zien – zal het vertrouwen op de langere termijn ook geen goed doen. Fel debat en verschillen in opvattingen zijn goed, dan valt er iets te kiezen. Zoals we vanmiddag gaan zien. Maar kiezers hebben een hekel aan ruziënde politici. Het beïnvloedt het oordeel over de protagonisten in het democratisch theater negatief. Het vertrouwen in politici en

politieke partijen is al laag en daalde de afgelopen tien jaar. Slechts een op de drie kiezers heeft nog vertrouwen in de politieke partij. (Onderste lijn).

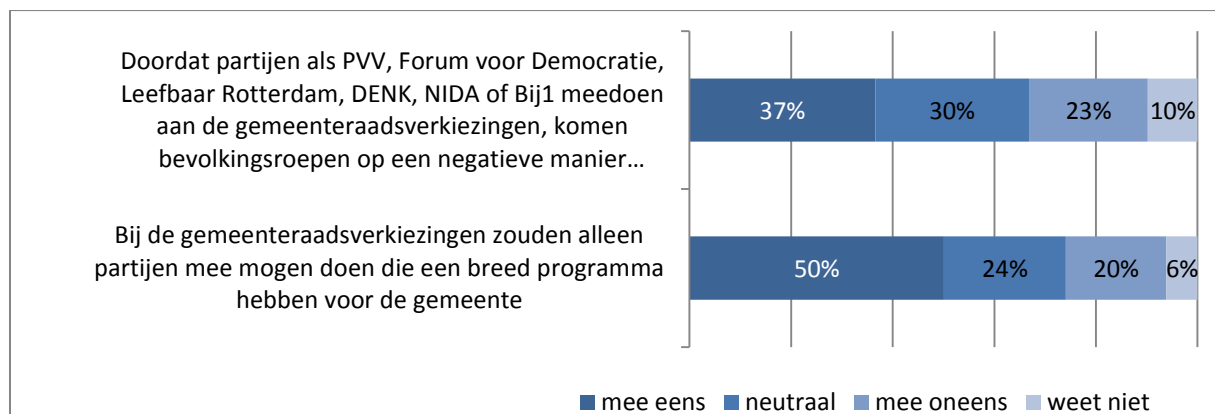
Tevredenheid met het functioneren van de democratie^a en vertrouwen in politiek en rechtssysteem, bevolking van 15 jaar en ouder, 1973-2014 (in procenten)

- a Weergegeven is het aandeel dat zegt zeer of tamelijk tevreden te zijn met het functioneren van de Nederlandse democratie (andere antwoordopties waren 'weinig tevreden', 'helemaal niet tevreden' of 'weet niet/geen antwoord').
- b Weergegeven is het aandeel dat neigt naar vertrouwen in het nationale parlement, de regering en justitie/het rechtssysteem (andere antwoordopties waren 'neigt niet te vertrouwen' en 'weet niet').

Bron: EC (Eurobarometer 3-82.4)

Gebakkelei, rechtszaken, landelijke politici die vanuit Den Haag proberen de eigen partij een duwtje in de goede richting te geven, zijn daar niet het antwoord op. De helft van de kiezers wil dat partijen met een breed programma deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezingen. Een derde van de kiezers (37%) vindt dat door deelname van partijen als PVV, FvD, Leefbaar Rotterdam, DENK, NIDA of Bij1, bevolkingsgroepen negatief tegenover elkaar komen te staan.

Bron: I&O Research, februari 2018

Het is desalniettemin noodzakelijk en goed dat deze partijen met elkaar de strijd aan gaan in een verkiezingscampagne. En niet in rechtszalen of via uitsluiting. De vraag is kunnen deze lokale politici straks over hun eigen schaduw heen stappen?

Terug naar de twee stellingen. Het is misschien waar dat de toetreding van belangenpartijen leidt tot versnippering en polarisatie, wat kan leiden tot een minder stabiel bestuur. Het zij zo. *Deal with it.* Maar geef niet de nieuwe partijen of de afsplitsingen de schuld. Zoek de schuld liever bij jezelf. Het fenomeen van versplintering en nivellering is een voortvloeisel van veronachtzaming van lager opgeleiden, migranten en ouderen. Maak dáár werk van en bevecht niet het symptoom.

Peter Kanne

11 februari 2018